

heemkundekring

DE **VONDER**

asten-someren

SEPTEMBER 2010
16^e JAARGANG NR. 3

Redactie:

Ad Verrijt, Hemelberg 59, 5721 CP, Asten.
Piet Aarts, Anneke Blankennagel, Jac Jöris,
Ricus van Neerven en Gerard ten Thije

Penningmeester:

Jos Govers,
Looijerstraat 6, 5711 VJ Someren. tel. 493244.
Rek.nr. 14.80.77.897.

Gezinsabonnements: HKK “De Vonder” € 24,00 per jaar.
Opgeven bij het secretariaat of het Heemhuis,
Molenstraat 10 te 5711 EW Someren

ISSN 1387-2079

INHOUD

Van de redactie	pag. 3
Geschiedenis van de Astense waterleiding	pag. 4
Oorlogsverhaal door P. Timmermans	pag. 9
Interview van Fr. Boerekamps met Dorus van Kessel	pag. 12
Berichten van de werkgroep archeologie	pag. 21
Te voet dur Aasten deel 6	pag. 24
Verslag excursie Breda	pag. 29
Bezoek basisscholen aan het heemhuis	pag. 34

Bijgaand een oude foto uit begin jaren 1930. Dit is gescand van een glasnegatief, wat we onlangs in de HKK gekregen hebben van de familie Verhees uit Someren. De vraag is wie heeft er informatie over deze gebeurtenis. Waar is het, wie zijn de mensen op de foto ??

Van de redactie

De Vonder is weer uitgelegd, de brug naar de winter. Onze heemvrienden laten ons gelukkig niet in de steek, we hadden moeite om alle inzendingen een waardige plaats te geven.

Een aardig stukje Astens sentiment is de geschiedenis van de Astense Waterleiding. De vooruitgang van welput tot moderne waterkraan is een interessante ontwikkeling geweest in de waterhuishouding.

Waarbij Asten de buurgemeenten Someren en zelfs Deurne het nakijken gaf

Het oorlogsverhaal van Peter Timmermans zou model kunnen staan voor die tientallen verhalen die onze leden uit eigen ervaring zouden kunnen vertellen. Wij horen ze graag. Er is niks spannender dan een verhaal dat herkenbaar is. Bedankt Peter.

Frans Boerenkamps praatte met Dorus van Kessel. Over de Peel uiteraard. Het artikel mag dan wat lang zijn, Dorus heeft ook heel wat turven uit het Peelveen gehaald.

Willem van de Bosch wil geen kostbare vondsten voor de vereniging verloren laten gaan en attendeert ons op de campagne “Onder onze voeten”. Onder het motto “Ooit gegraven, altijd mis, als het niet wordt uitgevist.”

De vrijwilligers van de Heemkundekring hebben meer dingen om trots op te zijn. Aan de Philipsbosweg in Someren zijn een aantal prehistorische grafmonumenten zover in ere hersteld dat ze voor de toekomst behouden blijven. De provincie heeft er zelfs geld voor over.

Piet Feyen begint in zijn tocht “te voet dur Aasten” nu pas goed op stoom te komen. Wij lopen ‘nog graag met hem mee.

De excursie naar Breda was gezellig en leerzaam, maar wie het gedetailleerde verslag van Piet van Velthoven leest, krijgt de indruk dat het een toch wel heel historisch uitstapje moet zijn geweest

Wie de schooljeugd heeft, heeft de toekomst. Het verslag van Jan Heyligers over de ervaringen met basisscholen beschrijft de heel eigen manier waarop kinderen naar het verleden kijken. Zij hebben niet de ervaringen die wij hebben, maar dat maakt hun opmerkingen des te origineler.

Een hele pil deez’ keer, maar graag gedaan.

Namens de redactie Gerard ten Thije

Geschiedenis Astense waterleiding

Men verwondert er zich niet over, dat wanneer men de kraan opendraait, er op dat moment water van goede kwaliteit uitstroomt. Het is echter nog niet zo héél lang geleden, dat men zich op heel wat primitievere wijze moest behelpen. Ik spreek hier over de buitenstedelijke gebieden. De toestand in Asten, begin dertiger jaren, was niet veel beter dan elders. Het drinkwater werd betrokken uit welputten, soms door middel van de handpomp, soms werd het opgehaald met een emmer en de zog-putmik. Deze welputten waren rondgegraven gaten van ± 1.20 tot 1.70 diameter. De wand van deze putten werd versterkt tegen instorten door opgestapelde stenen, heiplaggen of turfplaggen. Deze reikten dan tot in het grondwater. Daar deze welputten meestal gelegen waren nabij de keuken, om transport van het water te vergemakkelijken, zal het niemand verbazen dat dit nu niet een ideale manier was voor de drinkwaterwinning. Het afvalwater van de keuken liep gewoonlijk dicht langs de welput naar de tuin, want evenals waterleiding was ook rioolafvoer in die tijd nog een vrome wens! Wat de pompen betreft: deze waren dikwijls van een loden bak voorzien, terwijl de zuigbuis in veel gevallen óók van lood was. Dit had een té hoog loodgehalte in het drinkwater tot gevolg. Voor de open putten was het nòg erger: hier was de mogelijkheid aanwezig dat verdere ongerechtigheden (en ik doe dan een beroep op Uw verbeeldingsvermogen!) helemáál vrij toegang hadden. Déze putten werden meestal gegraven in de periode dat het grondwater erg laag was, zodat men bijna altijd verzekerd was van water. In extréém droge tijden liep men de kans verstoken te zijn van water, als niet door de gemeente een ketting met slot gelegd werd op haar openbare pompen en slechts op bepaalde tijden water werd verstrekt (een eenvoudige distributie dus!). De openbare pompen in de gemeente Asten waren gelegen –dit voor geïnteresseerden: een bij de protestantse kerk, een op het Koningsplein voor oude school en een voor de huidige Rabobank. Interessant is het misschien nog te weten, dat voor het spoelen van de was vaak gebruik gemaakt werd van het kanaal, omdat het water

thuis dikwijls enigermate gekleurd was door organische bestanddelen, of omdat het ijzer bevatte. Dit wat het drinkwater betreft. Het bluswater bij een brand werd betrokken uit speciaal daarvoor aangelegde brandkuilen. Gegraven, open kuilen die, voor wat het centrum van Asten betreft, gelegen waren in: de Tuinstraat, de

Wolfsberg, St-Jozefstraat, Markt en mogelijk de Lindenstraat. Het zal niemand verbazen dat in tijden van langdurige droogte, wanneer het gevaar voor brand het grootst was, deze kuilen hoegenaamd géén water bevatten!

Men had verder nog wél de beschikking over 2 nortonputten van ± 43 mtr. diep, die water konden leveren in voldoende mate. (Nortonputten zijn door middel van pulsen of boren gemaakte putten, die reiken tot aan een goed waterdoorlatende laag. Deze zit in onze regio ongeveer 40 meter diep.) Dit was echter ongeschikt voor drinkwater, omdat het veel ijzer en zwavelwaterstof bevatte. “ Rotte eierenlucht” zoals men wel zei. Ondanks deze slechte toestand wat de algemene watervoorziening betrof, was de animo van velen voor een waterleiding niet erg groot. Misschien zag men niet de noodzaak in van geleide watervoorziening, als het water zó uit de grond te putten was. Voor niks en zónder instanties. Toch waren er zoetjesaan diverse gemeentebesturen die gingen beseffen dat dit een zorgelijke toestand was. Het was bekend dat men in de stedelijke gebieden van Brabant, al een openbare watervoorziening had. Het diepe grondwater, dat teveel ijzer bevatte, werd daar door beluchten en filtratie gezuiverd en vervolgens gedistribueerd. Om de vereiste druk op dit water te bereiken, beschikte men over zuigerpompen, aangedreven door stoom. Daar het moeilijk was de waterlevering van deze pompen aan te passen aan het optredende verbruik, bouwde men watertorens, die het overtollige water opsparden en in tijden van

groter wordend verbruik suppleerden. U begrijpt het al: een vrij kostbare installatie!

De ontwikkeling van de centrifugaalpomp en het snelfilter maakte het mogelijk met bescheiden middelen tot een goed functionerend systeem van waterreiniging en distributie te komen. De centrifugaalpomp, die een bovengrens heeft waardoor de druk nooit hoger kan worden dan de druk waarvoor hij is berekend, maakte het mogelijk een waterleiding te construeren zonder toren. Deze ontwikkeling leidde ertoe dat waterleiding binnen het bereik van

kleinere gemeenten kwam. In Asten is het probleem van het brandblussen de grote aanleiding geweest om tot aanleg van een waterleidingnet over te gaan. In die zin is dus de raadsvergadering van 10 mei 1929 legendarisch, omdat deze de eerste aanzet was

tot het uiteindelijke besluit om een waterleidingnet aan te leggen. Om een beeld te krijgen van de ontwikkelingen op het gebied van de waterhuishouding, is het misschien interessant het verloop van deze raadsvergadering te volgen.

Het betrof, zoals U wel begrepen zult hebben, de brandbeveiliging. Het voorstel deed de ronde om schuimblusapparaten aan te schaffen en wel: 200 liter apparaten voor de kommen der dorpen en 10 liter apparaten voor de individuele brandbestrijding. De heer van Goch stelde voor, om in geval van brand, uit de op het Marktplaats aanwezige nortonput, water te pompen in het toen inmiddels wèl bestaande rioolsysteem. Daar zou het dan uit de dichtst bij de brand gelegen inspectieput weer opgepompt kunnen worden. De heer van Golstein Brouwers antwoordde hierop dat soortgelijke gedachten al kenbaar gemaakt waren, maar dat na een onderhoud met de heer van Bakel, technisch ambtenaar te Helmond, gebleken was dat dit plan niet uitvoerbaar was. De raadsvergadering stelde voor om een commissie naar Helmond te

zenden, alwaar een demonstratie zou plaatsvinden van schuimblusapparaten.

De commissie, die deze demonstratie bezocht, bracht hiervan verslag uit in de raadsvergadering van 17 juli 1929. De bevinding was dat schuimblusapparaten naar behoren functioneerden, maar dat echter in geval van grote brand, water in voldoende mate te verkrijgen was. Ook had men tijdens deze demonstratie contact gehad met een dorpsgenoot, de heer J. Verleisdonk, welke voorstelde een brandblusleiding aan te leggen in de kom van de dorpen. Deze moest van bluswater voorzien worden door middel van een centrifugaalpomp die onder het raadhuis geplaatst zou worden en die vervolgens aangesloten zou worden op de al aanwezige nortonput. De eerste stap was gezet! Het brandblussysteem moet zijn gereed gekomen vóór 23 juli 1930, want in een raadsverslag van de gemeente Zundert kunnen we lezen dat men heeft besloten om met een gedeelte van de raad en de brandweercommandant een bezoek aan Asten te brengen om daar een en ander te bezichtigen, alvorens men zelf een soortgelijk systeem wil aanbrengen.

Het zou erg eentonig worden, alle aan de waterleiding gewijde raadsverslagen te vermelden. In een notendop hier enkele punten:

8 nov. '29 Vaststellen begroting '30 De Heer van Heugten vraagt of men het brandblussysteem zo kan maken, dat het later ook geschikt is voor de drinkwaterdistributie.

3 april '30 De heer Verleisdonk biedt de gemeente een plan aan: waterlevering via het brandblusnet met pompstation, in de oude aardappeldrogerij.

14 mei '30 De heer van Goch vraagt wanneer met de aanleg van het waterleidingnet wordt begonnen.

8 augustus '30 Vergadering gewijd aan het plan Verleisdonk. Drie kloosters en een fabriek vragen spoed te betrachten. Men merkt: ook toen ging het in de ambtelijke wereld niet met sneltreinvaart.

16 januari '31 Lezen we dat er een bespreking plaats vindt, tussen de heer Verleisdonk en het rijksbureau voor drinkwatervoorziening. Door de voortvarendheid van de gemeente Asten dreigt het streekbelang te worden geschaad!

28 maart '31 Nogmaals worden de mogelijkheden besproken. De paters van het Heilig Hart vragen wederom om bespoediging van de uitvoering en spreken hun voorkeur uit voor het plan van de heer Verleisdonk. Reden daarvoor: het is goedkoper en het kent geen verplichtingen tot aansluiten.

Op 7 augustus 1931 worden de concessievoorwaarden voor een particuliere waterleiding aan Verleisdonk geaccepteerd. Het, dan al aanwezige, buizenet wordt ter beschikking gesteld tegen een symbolisch bedrag van 25 cent per jaar. Met de restrictie dat gratis water geleverd zal worden voor het gemeente- en kerkplantsoen. Ter Uwer oriëntatie: 8 leden stemmen vóór en 2 tegen. De waterleiding is nu een feit, maar de wolken zijn nog niet opgetrokken. Burgemeester en wethouders worden in Den Bosch bij Gedeputeerde Staten ontboden. Concessieverlening is een zaak van Gedeputeerde Staten en niet van de gemeenteraad. Punt. Uit. Maar zo gemakkelijk gaan de Astense vroede vaders niet overstag. Men laat weten, ondanks alles, toch door te gaan met het waterleidingbedrijf van de heer Verleisdonk en op 15 febr. 1933 is alles rond. Gedeputeerde Staten geven een vergunning af. Echter

J. Verleisdonk

niet voor 10 jaar, maar tot wederopzegging. Hierdoor had de gemeente Asten al ± acht à negen jaar eerder dan de gemeente Deurne, een openbare watervoorziening. Someren moest nog tot 1954 wachten.

Voor het verdere verloop: het waterleidingbedrijf van de heer Verleisdonk heeft bestaan tot 1942. Toen werd het genaast en ondergebracht in het streekwaterleidingbedrijf Oost Brabant.

Voor diegenen onder ons die de heer Verleisdonk niet gekend hebben.

Hij was een zoon van Friet Verleisdonk. Zijn vader is vroeg gestorven, waarna zijn moeder, Welten, hertrouwde met Janus Wouters. Zijn vader was timmerman-wagenmaker. Jan Verleisdonk was een leerling van meester Ten Haaff. Na thuis gewerkt te hebben, werd hij modelmaker bij de ijzergieterij van Van Rijsdijk. Door zelfstudie heeft hij zich ontwikkeld, waardoor hij uiteindelijk chef-tekenkamer werd bij de N.V. Begeman te Helmond.

Ad Smulders.

Met dank aan mevrouw Verleisdonk.

Oorlogsverhaal van P. Timmermans

Ervaringen van een 10-jarige tijdens de zwarte dagen van Ommel
De heemkunde bestaat bij verhalen van vroeger. Herinneringen die voor iedereen herkenbaar zijn, wij hebben daar ook om gevraagd. Peter Timmermans uit Ommel wil hier op reageren en vertelt over zijn belevenissen in de oorlog, veel Ommelnaren zullen deze ervaringen min of meer herkennen

Als tienjarige kreeg ik van ons vader, die toen in Oostappen zat, te horen dat we met ons moeder en de kinderen moesten vertrekken voor het naderend geweld van de Duitsers. Die waren toen al in aantocht en daar wilden we niet op wachten. Ze begonnen al te schieten vanuit Asten naar Deurne, wij zaten daar tussen in. Met van die kogels waarvan ik er nog een paar heb bewaard. Ons moeder liep voorop met een kruiwagen met van alles er op, kle-

ren, wat eten en de nodige huisraad. Wij er achter aan, we hadden allemaal een dikke buik, want we hadden zoveel mogelijk kleren aangetrokken om voor later ook nog reserve te hebben. De vlucht ging naar Oostappen. We hadden ons paard daar al eerder heen-gebracht, want de Duitsers waren op zoek naar trekmetaal. Meestal waren dat paarden, want auto's en trekkers waren er toen nauwelijks. Het trekken van kar en ploeg ging nog op echte paardenkracht. Maar er was geen paard meer op Oostappen. De Duitsers hadden ons vader met de revolver in de aanslag bedreigd en de schrik van zijn leven bezorgd door hem zijn paard op te eisen. Maar er was al geen paard meer, ze konden er tenminste geen vinden.

Wij zaten met zo'n 80 man in de schuilkelder van de familie van den Boomen. Tenminste 's nachts, voor de veiligheid, en overdag alleen als er luchtalarm kwam. We moesten natuurlijk eten wat de pot schafte, en dat was hoofdzakelijk pannenkoek, (streuf), en veel aardappelen want die heeft iedere boer genoeg.

Dat er gevaar was had ik als jongetje nog niet in de gaten, daarvoor waren we nog te veel kind. Wat ik wel fijn vond was, dat we een jaar lang niet naar school hoefden, die was ook kapot gescho-ten. Het is gek om te zeggen maar wij vonden het een

mooie tijd. Toen het schieten in Ommel voorbij was moest het gewone leven weer zoveel mogelijk opgepakt worden. We moesten voor een huis en eten zorgen, en dat was een zware opgave. Van ons huis was niks over dan een hoop puin. En dat hadden de Engelsen ook weer nodig om in Helmond een vliegveldje aan te

leggen. Ik weet nog goed hoe mijn vader bij ons in Oostappen binnenkwam, ik zie het nog voor me. Hoe hij moeder vertelde wat er in Ommel gebeurd was. Ik hoor ons moeder nog roepen: “We hebben niks meer, geen huis, geen geld en geen eten, helemaal niks”. Toen was het even huilen en daarna werd er niks meer gezegd.

Maar in de bossen stond gelukkig nog een houten huisje. Van mensen uit Rotterdam, dat was gelukkig nog overeind blijven staan. Mijn vader er naar toe om het te ”kraken” hoewel we dat woord toen nog niet kenden. Wel in goed overleg; hij maakte de mensen kenbaar dat hij er met tien kinderen en een meid en een knecht tijdelijk graag zou willen wonen. De mensen gingen akkoord en zo waren wij voor een jaar onder de pannen. Later is dat huisje vervallen, maar het werd opgeknapt door Hans Berkers die er nu nog (*d.w.z. destijds, red.*) in woont.

Een schamel huisje natuurlijk, maar het spelen in de bossen ging daar zo mooi dat we zowat iedere boom kenden. ook als het donker was. Voor de kinderen echt een mooie tijd: vogeleitjes uit de nesten halen, in bomen klimmen, achter de eekhoortjes aanjagen. Dingen die ze tegenwoordig niet meer doen omdat er al zoveel speelgoed is.

Peter Timmermans heeft nog veel meer te vertellen, maar dit is het einde van zijn oorlogsverhaal. Zware en zwarte dagen voor Ommel maar Peter kijkt er met jongensogen op terug. Een mooi verhaal, hij vertelde het in de klas van zijn kleinkind Bram, en nu aan ons. Bedankt Peter.

Verslag van Peter Timmemans, bewerking Gerard ten Thije

Interview van Frans Boerekamps met Dorus van Kessel

Frans: Dames en heren we gaan praten over turf en turfsteken. Een industrie die jarenlang een bron van inkomsten is geweest voor een gemeente als Asten. Hoewel die periode al weer ver achter ons ligt zijn er nog mensen die dat allemaal zelf aan den lijve ondervonden hebben. Ze zijn logisch gesproken al wel op leeftijd. Een van die mensen is Dorus van Kessel en met hem gaan we daarover praten.

Dorus welkom! Behalve dat jij jaren in de turf gewerkt hebt en turf hebt gestoken kun je ons misschien ook iets over het ontstaan van de Peel vertellen. Dan kunnen we daar mee beginnen.

Dorus: Dat heb ik dus van wetenschapsmensen. Het veen is zich beginnen te vormen kort na de laatste ijstijd 10.000 tot 11.000 jaar geleden. Het landijs trok zich terug naar Noord-Duitsland en de Scandinavische landen. Het klimaat werd in betrekkelijke korte tijd veel warmer zodat er weer plantengroei kon ontstaan. Dat waren bossen; je kunt het nog zien aan de peelpuisten, het zogenaamde kienhout dat je op verschillende plaatsen nog onder in het veen kunt vinden. Later toen het op de lagere gedeelten wat natter werd begon er zich hier laagveen te vormen, waterplanten en riet. Weer later kwam daar het veenmos nog bij dat sphagnum heet. En daar is in hoofdzaak bijna alle veen van gevormd, van dat veenmos en van die witte pluizen, de lok, die vaak tussen de turf zat. Daar was bij het steken het moeilijkste door te komen.

Frans: Als we nu praten over turfsteken en dat dat voor Asten zo belangrijk was, over welke jaren hebben we het dan ongeveer?

Dorus: Nou ik zal het proberen. Toen ik naar school ging, dus rond 1920, was het vervenen in volle gang. Door particulieren en door de boeren voor hun eigen gerief en daarbij verkochten ze ook nog een gedeelte. Vooral op Heusden en in de Wolfsberg woonden heel veel mensen die daar hun kostwinning van maakten.

Frans: En dat heeft geduurd tot vlak na de tweede wereldoorlog?

Dorus: Ja, in de oorlog kwam het heel goed van pas dat mensen ook nog turf haalden. Er was heel goede turf die de waarde van brandstof had, van steenkolen, maar er was ook lichte turf.

Frans: Je hebt net al aangegeven dat er mensen waren die voor hun eigen gerief, zo heette dat, turf staken die ze zelf ook opstookten, maar er waren ook bedrijven in die geest die mensen in dienst hadden.

Dorus: Ja, bedrijven als de maatschappij van Van de Griendt die heel veel turf gegraven heeft. Die turf was bijna allemaal voor de handel. Het grootste deel was het zogenaamd vale veen, de vale turf. Dat was het turfstrooiselproduct en door de maatschappij van Van de Griendt is dat met treinladingen weggebracht. Ik heb ooit gehoord of gelezen dat bijvoorbeeld de stalhouderijen van Parijs dit strooisel gebruikten. Toen waren er nog geen auto's dus het vervoer moest allemaal per paardentractie gebeuren. De paarden stonden allemaal op turfstrooisel dat was goed voor de mest. Turfstrooisel was zuur en in de urine van de paarden zat veel ammoniak dus dat neutraliseerde elkaar.

Frans: Behalve die grote maatschappijen die je noemde waren er ook Astense mensen die voor hun kostwinning in de turf werkten.

Dorus: Ja veel boeren, die in de lente turf gingen steken voor de handel en die ze in de winter wegbrachten naar bijvoorbeeld Eindhoven, Helmond, Roermond of Venlo.

Frans: Het turfsteken op zich was zwaar werk en de arbeiders moesten lange dagen maken.

Dorus: Dat was inderdaad zwaar werk maar ik heb daar handigheid in gekregen. Ik had een geweldig uithoudingsvermogen en werd nooit moe.

Frans: We zitten nu een beetje in de tijd van de vasten en Pasen. Vasten dat betekende vroeger nogal wat, tegenwoordig niet zo veel meer maar vroeger wel. Ik heb me laten vertellen dat mensen die in de Peel werkten dispensatie kregen.

Dorus: Ik heb nooit dispensatie gevraagd, ik dacht bij mezelf moet ik dat gaan vragen? Ik leef een beetje in de gedachtegang van bisschop Bekkers. Het eigen geweten is belangrijker dan het voorschrift.

Frans: Dat is wel zo maar als die mensen naar de pastoor gingen en zeiden dat ze turfsteker waren dan kregen ze dispensatie. Zeg Dorus, als je een turfsteker zag had die een knik bij zich.

Dorus: Meestal met spekstruif.

Frans: En een dergelijk blauw kruikje.

Dorus: Of met wat slappe koffie, sommigen dronken thee.

Frans: En dan vooral zware kost in de knik.

Dorus: En als de drank te vroeg op was dan lag er altijd wel ergens een putje in een hogere heibult waar fatsoenlijk water in zat. Peelwater zelf dat kon je niet drinken. Op zich was het peelwater niet ongezond want als je in de Peel werkte en je kreeg een wond aan je hand ging die door dat vocht nooit ontsteken. Ik heb een keer flink in de spaai gepakt en ik weet niet meer welke dokter we toen hadden maar ik heb dat een beetje laten verbinden, in Helenaveen. Daarna ben ik naar de dokter gegaan en die deed er niets aan dan een verbandje om leggen. Hij zei: “Laat dat moer maar zitten, dat zit goed, daar hoeft ik niks aan te doen.”

Frans: Dat was dus een voordeel. We hebben het net al gezegd er was vale turf en er waren allerhande andere soorten al naargelang de veenstrook of de veenkwaliteit waar je in zat. Maar elke plaats had zo'n beetje zijn eigen turf of niet?

Dorus: Ja, de beste turf voor de handel die zat in de stukken waar het veen het dikst was, dus in de dikke lagen. Dan zat je onder, wat ze hier noemden den piepert. Dat was veen dat vooral gevormd was door riet, dat was de beste aanmaakturf.

Frans: En die het langst bleef liggen was de klot.

Dorus: Ja.

Frans: Dat was wat je daar straks zei, die kwam in de kwaliteit van steenkool.

Dorus: Ja, daar was turf bij die hele hoge brandwaarde had.

Frans: We gaan nog even naar het turfsteken op zich. Hoewel we dit niet zo snel achter elkaar kunnen vertellen denk ik, maar we roerden het onderwerp al even aan.

Als een Peelwerker 's morgens op zijn veldje aankwam, wat nog gaaf lag waar nog niets aan gebeurd was, hoe begon dat dan?

Dorus: Wij werkten hier in Asten heel anders dan in het grote veenbedrijf. Bij Van de Griendt bijvoorbeeld werkten ze met een stikker en een oplegger. Met de stikker werd de bank afgestoken en daaruit werden turven gevormd en daarna werd de turf met een oplegger op de kruiwagen gelegd.

Frans: Maar was het zo in Asten ook?

Dorus: Ja vroeger bij de maatschappij van Van de Griendt, die ook veel in Asten heeft verveend, werkten ze ook zo.

Frans: Maar jij als peelwerker, hoe werkte jij?

Dorus: Met de linie-ijzer de spaai en de bonkschop.

Frans: Dat zijn attributen die vooral carnavalsvierders een beetje bekend in de oren klinken omdat dat ook de symbolen van de Klot zijn. Dus het begon met het afbonken. De bovenste laag moest er af.

Dorus: En dan was dat een bank, een pandoer noemden wij dat, van, ik weet niet meer precies, ik dacht 1 meter 40 breed. Dan werd de bank afgesneden en daarna werd de turf op maat gesneden.

Frans: Dat gebeurde met het linie-ijzer. Met de spaai werd hij dan uiteindelijk los gemaakt, er onder gestoken en dan kwam hij er uit.

Dorus: Als je alleen turfde werd hij op de kruiwagen gelegd, maar dikwijls turfden ze met twee man. Dat was omdat de turf dan te diep zat en ze hem niet op de kruiwagen konden leggen. Dan werd hij omhoog gegooid en stond iemand op de kant om hem op te vangen en op de kruiwagen te leggen.

Frans: We hebben straks gezien dat de diepte afhankelijk was van de veenlaag die er zat maar tot hoe diep ging het wel eens?

Dorus: Hier tot ongeveer 1 meter 50 maar in de Deurnese Peel daar zat hij op bepaalde plaatsen wel zes tot zeven meter diep, maar dan was de bovenste laag dat zogenaamde turfstrooisel, veen van die vale turf.

Frans: Ik heb wel eens gehoord van peelklompen, werden die gedragen of is dat zo maar een verhaal?

Dorus: Dat waren grote platte klompen, daardoor traptten ze het veen niet kapot. Maar die kon alleen de graver aan hebben. Als je zelf moest graven en op de kruiwagen moest leggen kon je die niet gebruiken, want je kon er bijna niet mee lopen. Het was alleen maar dat het veen niet kapot getrapt werd.

Frans: Dus ze hadden alleen maar een grote platte onderkant. We hebben het nu gehad over de geschiedenis, de gebruikte materialen en het steken op zich. Allereerst Dorus, wanneer begon dat turfsteken, in welk deel van het jaar?

Dorus: Dat begon ongeveer in deze tijd van het jaar (*Paastijd*), het lag ook aan het weer, en het ging tot laat in de herfst door. Ik heb zelf, bij Sjef Swinkels wel eens de hele winter doorgegraven.

Frans: Als je een gelukkige winter had.

Dorus: Ja en als de turf een beetje los vroom dan was hij uitermate geschikt als aanmaak turf. Vooral de onderste, de zogenaamde piepert of rieturf en ook de zwarte wel. Dat hadden de mensen graag, dat hij een beetje los vroom. Nadat hij droog was, was hij zeer geschikt als aanmaakturf.

Frans: Dus het had ook nog zijn voordelen dat je nog laat in de herfst kon steken. Maar die turf werd gestoken, op de kruiwagen

gelegd en op zijn kant gekiept. Die stond als het ware op een dergelijk peelveld en dan moest hij verwerkt worden.

Dorus: Dat was het beste, maar dat lukte niet altijd, je stond er wel eens verkeerd voor, doordat hij met de snede aan de bovenkant lag. Zo gauw als het begon te drogen, dan droogde de turf wat open en was hij met het verwerken makkelijker te pakken. Daarom hadden ze het liefst dat hij met de snede naar boven stond.

Frans: Dat was een manier van neerkiepen. Wat gebeurde er daarna, nadat hij gezet was?

Dorus: Meestal als hij wat gedroogd had werd hij in halve manen gezet. Als hij wat gedroogd had, werd hij, als dat nodig was in zogenaamde stoeken gezet. Dat was makkelijker met het ruimen. Op de stoeken werd hij helemaal droog. Deze stoeken werden in een keer op de kar of wagen gegooid.

Frans: Deze halve manen of stoeken hadden een bepaald aantal turven of hoe zat dat?

Dorus: Ja maar ik weet niet precies of het er 26 of 28 waren.

Frans: Of 35?

Dorus: 35 zou ook best kunnen. (*Een halve maan of stoek bestond uit 35 turven. J. Jöris.*)

Frans: Maar als zo'n stoek droog was konden ze die dus in zijn geheel oppakken. Soms dan moest hij nog een keer of nog vaker omgezet worden als het weer niet zo goed was.

Dorus: Hij werd ook nog wel eens op vemen gezet dan stond hij hoog opgestapeld. Het gebeurde ook wel eens, in de herfst als het te veel regende, dat men op moest houden omdat ze de turf toch niet meer droog kregen.

Frans: Dan moest hij een winter blijven staan. Als dat alles was gebeurd moest hij vervoerd worden. Met het vervoer op zich heb je niet zo veel te maken gehad?

Dorus: Nee praktisch niets.

Frans: Dat gebeurde meestal met paard en kar?

Dorus: Of met de auto; als het een beetje aan de droge kant was kon je er met de auto ook wel bij komen.

Frans: Maar ik herinner me wel dat turfboeren, en dat waren er een hele rij, van Asten en Heusden uit, soms midden in de nacht, soms wel om 2 uur 's nachts, uitreden als ze naar Eindhoven moesten. Dat was toch een heel gedoe.

Dorus: Het is jammer dat Jan van Oosterhout niet meer leeft, die wist er veel meer van dan ik. Die heeft zelf veel turf gegraven en er ook mee gevent.

Frans: Maar jij was de typische werker in de Peel en vooral turfsteker. Zeg Dorus, we hebben straks gezien dat het eigenlijk zware arbeid was in verhouding tot veel andere arbeid maar kon je er ook goed mee verdienen?

Dorus: Zoveel centen per honderd, maar dan moest je zogenaamd 'de grote honderd' steken. De 'grote honderd' waren er 104. Die vier dat was voor het verlies die kreeg je niet uitbetaald. Ik heb altijd graag voor Sjef Swinkels gewerkt. Als zakenman was hij tamelijk hard maar als werkgever was hij goed. Er waren soms stukken veen bij die moeilijk te bewerken waren, door bijvoorbeeld veel kuilen. Dan ging ik zaterdags gewoonlijk geld beuren en zei tegen Sjef dat er wat geld bij moest, omdat het slecht werken was geweest. Dan zei Sjef: "Zeg maar hoeveel." Er was nooit een discussie over, hij geloofde mij altijd. Dan kreeg ik er een tientje of 15 gulden bij die week.

Frans: Het was natuurlijk een verschil als je een baan kon uitsteken of als je steeds weer opnieuw moest beginnen, want in dat afbonken ging veel tijd zitten.

Dorus: Als je die kuilen er tussen had kon je niet zo hoog komen. Ik heb er toch ooit alleen 5000 gestoken op een dag, maar toen stond ik heel goed.

Frans: Maar dat zal geen dag geweest zijn zoals wij die nu kennen. Dat zal wel meer dan de klok rond zijn geweest.

Dorus: Nou de klok rond nou net niet, maar het zal wel niet zo veel schelen. Ik was er meestal 's morgens vroeg bij. Maar als er dan 's middags een warm zonnetje scheen dan ging ik altijd er-

gens op een droog bultje eventjes liggen rusten. Ik weet nog goed, jij zult hem wel gekend hebben, dat Tinus Cardinaal...

Frans: Ja, dat was de buurman van Sjef Swinkels.

Dorus: Ja die mocht altijd ergens een stukje voor zich zelf steken, die kwam toen bij me en dacht dat ik niet goed geworden was. Ik zei: “Nee dat is het niet ik lig eventjes een dutje te doen, even rusten en dan weer beginnen.”

Frans: *Nen nantre* heette dat vroeger en die deed je even op de namiddag en dan kon je er weer tegen. Zeg Dorus, wanneer hield het op het turfsteken? Tot hoelang heb jij het trouwens zelf gedaan?

Dorus: Voor Swinkels heb ik het ongeveer tien jaar gedaan. Maar toen kwam Ties van de Ven, daar heb ik ooit mee samengewerkt. Die zat in de losploeg en ik zei tegen hem dat ik dat ook wel eens zou willen proberen. O, zei die, kom dan en dan maar eens mee. Maar toen had ik het pas zwaar. Toen ging ik wel vier of vijf dagen, soms zes, turfsteken, maar dan kwamen er ook wel een paar dagen dat ik mee moest een schip gaan lossen. Wat was ik toch moe als de week om was. Dat turfsteken, daar kon ik goed tegen, er waren mensen genoeg die sterker waren dan ik maar ik werd nooit moe.

Frans: Maar nu noem je ook twee dingen op die ongeveer het zwaarste waren wat er bestond: turfsteken en schepen lossen. Dat zijn vakken waar je tegenwoordig niet veel liefhebbers voor zou kunnen krijgen.

Dorus: Nee, het zou ook door de dokters verboden worden en zeker dat lossen. Ik heb altijd een goede rug gehad, maar het gebeurde toch wel eens, als ik een schip moest lossen, dat ik 's morgens in het schip kwam en dat het bijna niet ging. Maar als ik dan wat warm gewerkt was werd mijn rug weer fit en dan ging het weer.

Frans: Ja we dwalen af van het turfsteken, hoewel het in zoverre ook een zwaar beroep was. Ik denk dat we af kunnen sluiten dat zo'n jaar of zes, zeven na de oorlog het wel gedaan was met de turf.

Dorus: Ja toen was het afgelopen. Toen was de Peel nog niet helemaal uitgegraven maar de beste stukken waren weg en er was andere brandstof genoeg. Eerst steenkool en later de olie. Dus toen was het ook niet meer nodig. Maar het heeft hier in Asten en in Deurne, want daar zaten ook veel turfgravers en venters, voor de bevolking en ook voor de gemeenten veel centen opgeleverd.

Frans: Ja ik denk inderdaad dat we daarmee kunnen besluiten. Dat het vele jaren een interessante bron van inkomsten is geweest voor een gemeente als Asten en tevens veel mensen aan een goede boterham heeft geholpen. Vooral die mensen die voor zichzelf staken die konden 's winters toch op een tamelijke goedkope manier warm zitten. Met goedkoop bedoel ik dan dat ze er arbeid voor moesten leveren door de turf te winnen maar veel geld kostte het dan niet meer.

Dorus: Maar in oorlogstijd moest je een gedeelte van je kolenbonnen inleveren. Als je de turf moest gaan halen dan moest je eerst een bon aanvragen bij Aldenzee, die was toen controleur. Dat was een heel schappelijke controleur. Die kwam wel eens, als hij mensen met een turfkar tegen kwam, die bon controleren, dat deed hij wel.

Frans: Goed dat zijn de verhalen er rond om heen. Die zullen er ongetwijfeld nog wel veel zijn, maar ik denk dat we toch iets vast hebben gelegd van een oud beroep in Asten dat ook alweer lang uit de tijd is zoals we zeiden. Ik denk dat het ons en de luisteraar goed doet er nog iets van gehoord te hebben. Ik dank je wel *Dorus van Kessel*.

Berichten van de werkgroep Archeologie

Willem van de Bosch attendeerde ons op de campagne ‘Onder onze Voeten’, een soort kunst en kitschservice. Terecht, want het zou jammer zijn als dit contact tussen gelukkige vindsters en deskundigen tot de eigen kring beperkt zou blijven, iedereen vindt wel eens wat.

De publicatie is van de Archeologische vereniging Kempen Peel-land, en inlichtingen kunt u krijgen bij Joris van Dierendonck telefoon 06 42142051, of via JvDierendonck@brabant.nl. En de website raadt u al: www.ouderonzevoeten.nl

Wij geven de oproep al vast door.

Gratis analyse bodemschatten in natuur- en Beiaardmuseum Asten

Onder de naam *Onder onze voeten, een reis langs Brabantse bodemschatten* worden vanaf medio 2010 bijzondere vondsten, vindsters en hun verhalen vastgelegd en voor een breed publiek gepresenteerd. Een panel van deskundigen trekt gedurende zeven bijeenkomsten door de provincie en biedt iedereen de gelegenheid om zijn/haar bodemvondst(en) te laten analyseren. In december 2010 wordt de campagne afgesloten met een grote publieksmanifestatie.

Organisatie

Deze campagne is het resultaat van samenwerking tussen Schat-ten van Brabant, het culturele programma van de provincie Noord-Brabant, en verschillende erfgoedorganisaties in het veld” zoals Museum Jan Cunen.

De eerste analysedag heeft inmiddels plaatsgevonden op 12 september in het Nationaal Natuur- en Beiaardmuseum in Asten.

Eeuwenoude Grafmonumenten in ere hersteld.

Monumentenwacht, vrijwilligers en provincie slaan de handen ineen.

Monumentenwachten, vrijwilligers en provincie hebben in de gemeente Someren prehistorische grafmonumenten hersteld. De laatste rustplaatsen van deze “eeuwenoude Brabanders” hebben hiermee weer de uitstraling en de aandacht gekregen die ze verdienen. Zij waren het namelijk die Brabant ontgonnen en voor de mens leefbaar maakten. Door de inzet van vrijwilligers van de Heemkundekring “De Vonder” uit Asten-Someren kon het project gerealiseerd worden.

Project Herstel van prehistorische grafmonumenten aan de Philipsbosweg in Lierop (gemeente Someren)

Een samenwerkingsverband van de Provincie Noord-Brabant, Monumentenwacht Noord-Brabant, Coördinatiepunt Landschapsbeheer van het Brabants landschap, Archeologische Monumentenwacht Nederland en de Rijksdienst Cultureel Erfgoed heeft ervoor gezorgd dat een twaalftal grafheuvels uit de Late Bronstijd-IJzertijd (1200 v.Chr- 50 na Chr.) ook voor de toekomst behouden blijven. Dit project is de follow-up van het pilot-project *Inspectie en Onderhoud Archeologische Monumenten*.

Op het Philips-kampeerterrein en het terrein van de Rode Kruis Bungalow aan de Philipsbosweg te Lierop (gemeente Someren) is in de jaren '50 van de vorige eeuw de aanwezigheid vastgesteld van een urnenveld en grafheuvels uit de Late Bronstijd. Nadat het belang van de grafmonumenten was vastgesteld zijn deze hersteld en is het terrein in 1970 aangewezen als rijksmonument. Bij inspectie door Monumentenwacht Noord-Brabant werd echter geconstateerd dat meerdere grafmonumenten waren aangetast door bos- en landschapsonderhoud en illegale vuilstort.

Samenwerking tussen aannemer, vrijwilligers en de archeologische monumentenwacht. Van een onherkenbare grafheuvel naar een herkenbare.

De Provincie Noord Brabant heeft vanuit de subsidieregeling Cultureel Erfgoed geld beschikbaar gesteld aan de Archeologische Monumentenwacht voor de restauratie van het grafveld. Mede door de enthousiaste medewerking van vrijwilligers van de Heemkundekring “De Vonder” uit Asten-Someren kon het project begin 2010 worden gerealiseerd. Het doel van fysiek beschermen is tweeledig. Enerzijds worden bedreigingen weggenomen en aangerichte schade hersteld. Anderzijds worden de oude monumenten weer zichtbaar gemaakt en hun onderlinge samenhang versterkt. Door dit laatste is de cultuurhistorische belevingswaarde van het gebied aanzienlijk verhoogd. Gasten van de camping en de Rode Kruis Bungalow kunnen het verleden van Noord-Brabant weer van heel nabij beleven.

Voor meer informatie:

Archeologische Monumentenwacht www.archeomw.nl

Monumentenwacht Noord-Brabant www.monumentenwachtbrabant.nl

Heemkundekring “De Vonder” www.heemkundekringdevonder.nl

Provincie Noord-Brabant www.brabant.nl

Te voet dur Aasten (deel 6)

Verteld door **Piet Feijen**.

In de jaren 80 van de vorige eeuw wandelden leden van de Bond voor Ouderen onder leiding van hun voorzitter Piet Feijen, door Asten. Zij maakten een overzicht van Asten van ongeveer 1920 tot 1985. Velen van u zullen zich de mensen, hun beroepen en hun eigenaardigheden nog wel herinneren. Ook de behuizingen en straten van die tijd. Al is het nog niet zo lang geleden, er ligt hier misschien een taak tot navolging zodat ook het nageslacht aansluiting kan vinden met het huidige Asten. Van wat verloren ging en er bij kwam.

Toen ze op twidde Pinksterdag bijin kwamen, was Dorus-oom al present en hij hâ zinne wandelstok meegebraocht. Hij nam meteen het woord en zi; "we zallen mer ankèuren". Die bossen, die gè hier ziet, zijn zowa allemaol van mensen die hier wonen. Op den

vursten Diesdonk wönt allererst Driek Eijbouts, en dan Pirke en Driek Kanters. In die auw boerderij Peer van den Boomen en daor in 't huukske Frans Aarts, (Baokelse Frans), en Tienus van den Eijnden, en as lèeste Mien van Lierop. Die

dennekus en dè vliegzand, zowa 40 hectaren, zijn van de fam. Verheijen en Jan van den Eijnden. Dè moeten ze geköcht hebben

um dè 't gin man wô, vur 40 gulden per hectaren, en iedereen zi nog dè 't te duur waar. Toch begéént 't naw wâ op te livveren, want mutsert (takken bij elkaar gebonden) maken, dè kunnen ze wel, en Driek-oom Verheijen livvert ze wel af bij de bakkers in Aasten en Deurne en inpersant brèèngt ie dan verrekus en koeievoer en kunstméést mee, en daor wonen ze. Naw gaon we langs Janus Kanters op Kobus Eijsbouts an en kommen dan tussen de boerderijen van Toon en Jan Raaymaker langs Driek Mennen We gaon, zi Dorus-oom, nao de keinder Berkvens en daor lopen we de koffië wel op.'t Was nog waar ôk en Pirke zi tigger Dorus-oom, dè we ne schönne middag hân gehad, dè de bèèvertgangers naw wel vort weg zôn zijn en wij daorum bij Hannes Eijsbouts wel gèèr us wôn jassen. Iedereen was 't er mi ins. Dorus-oom ôk. Toen ze van den Diesdonk dur "de klèùs" bij Hannes Eijsbouts an kwamen, zaaten er behaalve Hannes, ôk Peer Aarts en Jan Loomans op den vierde tikjasser te waachten, en Dorus-oom di gèèr mee. De ààn-der konden dan wel mi zes man jassen, zi Hannes. 't Waar 'n gezel-lige Ommelse-Aastense verbroedering en ze hân geweldig plezier, toen Dorus-oom um er op troef in hield, mi 'ne derde van 'n os en 'ne derde van troefboer mee uitspeulde. Mer dove Jan, durfde aach-ter op ne vierde van de keuning en nen derde van troefos Dorus-ome roem af, die er toen onderdur ging en ene grote pot moest zetten! Dove Jan gaf 't er één op en Hannes

Eijsbouts gaf 't één um dè "Vriendenkring" kampioen was geworren. En de verliezers van het jassen gèven 't ôk nog één", zi Driek, en dan doen we op moeders an."Vur het volgende uitstepke kom ik oew bij Keskesbôm afhalen, as gè 't mer laot weten, zi Dorus-oom. "Dè is buitengewoon", zi Pirke, mer dè zal wel nao den oogst worren, mèr ik laot het hoogst per-soonlijk weten.

Mi Koninginendag 31 Augustus waar 't zo wijt en toen ze mi de knik en de drinkeskruik bij Keskesbôm an kwamen, zaat Dorus-oom al te

waachten. "Dorus-oom, zi Pirke, we hebben vur auw ôk Aastense spek-streuf meegebraocht en we hopen dè ze auw goe zal smaken". We zal-len zi Dorus-oom over den Oliemeulen en 't Ommelsbroek op 't tram-station an gao. Op den Oliemeulen, zi Toon van Narus-ome hâ ons vadder nog 'n ach-ternéécht wonen. "En ons vadder, zi Pirke, hâ in Duitsland nog een achter-achter-neef wonen, Jawööl. En gij zi Toon, moet op tijd oewe kwebbel hauwen, anders kos oew dè nog wel us zoer opbotten. Kom, kom zi Dorus-oom, gin vervèlendigheid, en gè zalt allebei wel gelijk hebben! Hier wônt Peerke Aarts, die kumt van 't Zaand, en is getrouwd mi Tonna van Helmond. Hij hè 't goe getroffen, want Cisca Eijsbouts, de meid van Hanneske, de bruur van Tonna's, zijn d'r ôk in huis, dus volk genôg um goe te boeren. Mer Pirke is nog al us mee weg, want hij is één van de veuranstaonde van de boerenorganisatie's en dè kòost veul tijd! En hier wônt Tinus Berkvens, goe boer, mer ôk ne hille goeie zan-ger. En as er op het kerkkoor gezongen moet worren, tijd of ginnen tijd, weer of gin weer, Tinus is er! Ze zeggen, dè tie goe de Mis alleen kan zingen. Daor woonde tot vur kort, Hannes en Karel Ver-meulen, mer naw de Snijdersen, die uit het Limburgse zijn gekommen 'n Groot huishauwen, mer goei werkers en dè zien ze gèèr op den Oliemeulen.

Daor over dè lupke is het Ommelsbroek. Bèèste grond, mer veul tijd van 't jaor te nat. De praot gi, dè ne zekere Thijssen uit Helle-mund, hier 'n grote tuinderij kumt anleggen, wij meinen dè 't nogal gewaogd is, mer hij hi wel vur tuinbouw gestudeerd, zeggen ze. Wild zit hier zeker nie veul, Dorus-oom, zi Pirke? Wild zat jongen, mer ik zô nie weten, wie dè ze hier zô moeten schieten! Want die hier de jaacht hè, daor zal ik oew us ne grap vertellen. Pietje Koolen waar van gemintewege hier den Broekdijk us wâ an 't opknappen. Hij stond op zinne schuppensteel wâ te reusten, toen ie daor in het veldje van Peer Verheijen de jager mi zinne dubbelloop an zag kommen. Die sprong over het slaotje den Broekdijk op, en méé schiet er une grooten haas voorbij. Van nog gin vijf trèèij lost ie 'n dubbelschot, dè heuren en zien verging, mer den haas liep gewoon dur. "Dè was mis", zi Pietje. Dè hoefde me

nie t vertellen, zi de jager, "dè weet ik ôk wel". 't Is jammer, zi Pietje, want 't waar ôk nog 'n rèemke (Ram)". Wâ, rèemke, zi de jager", hoe witte gij dè ?. Bè, zi Pietje, hij riep toch; "kus min kloten". As naw min geweer gelaaije waar, rakt ik wel iets, Pietje, zi de jager en gromde op huis an. Nao 'n scheel kauwe koffie gingen ze weiter. We kommen naw an 't tramstation, daor wônt Frans van Lieshout mi zijn huishauwen. Frans is schrèever op het gemintehuis en vur 't stationswerk mug ie vur niks wonen en ôk bier verkopen an de reizigers, mer dè zijn er nie veul. In de Meimönd wa Hellemonders en uit Mierlo 'n par. Toen ze den harde weg opkwamen, zagen ze vier voerluij van Bleijeses, die ne wagon kolen hân moeten lossen in Deurne. Nao wâ gebuurt te hebben, zi Dorus-oom; gao de gellie mer lossen, dan gaon wij, as 't hoofd van de school, mister Paulussen, die hier wônt, goeien dag hebben gezi, bij Peer en Mrie Verheijen de Aastense streuf us pruuven, vur 't Aastens bier zèurrij ik !Zo gezi, zo gedao, en Dorus-oom zi, dè ze bekant zo goe smakte dan de Ommelse. "Ik zal 't zo bij ons moeder overbrengen zi Pirke. Hier wônt Jan (schoen) van Heugten en daor in de pastorij, pastoor van de Pas. Di is naw 't Ommels-eindje, hier het café van Pirke en Mieke (schoen) Verberne. In de irste boerderij wônt Hannes Giebels, dan kriegen we Toon Hoebergen en dan kumt Hanneske Nijnens, dè kit-tig menneke. Pietje van Helmond is hier wel den grötsten boer en pienter genog. Tinus Michiels die boert daor, mer die is nogal wit mè de pastoor van de Pas. En durrum mùg ie veul in de kèerk werken en mi de processies alles riggelen. 't Wordt wel nie betald,

mer Tinus duu 't gèer en dè is ôk wâ werd. Fritske Vinken en Janus Bots wonen daor vlak bijin. Wilbert van Bussel, café en schoenmaker woont in dè auw huiske en daor kööst 't bier mer vier cent 't glas. Willemke Kusters is de lèeste an dizze kant. We gaon naw terug langs Tinus Verrijt, Willem van Heugten, Nol van Dijk,

Tinus van den Heuvel en Hannes van Brussel, allemaol déécht bijin, mer 'n goei buurt, altijd geweest, 't hil Ommels-eindje trouwens!. Dan hebben we nog Hannes Berkvens en de van Eijken, die de verenigings hengst hauwen, en as lèeste, Nöllekes Hannes (van Heugten). En hier dan 't café van Hanne van Lierop. As gellie ginne vurkeur het, zi Dorus-oom, gaon we hier straks beugelen. "Allemaol vur", zi Pirke. En dan hebben we hier die van den Haas. Driek boert en Tieske hi 'n café. Bij de meulen daor wönt mulder van den Mortel. Nao de pastoor de vurnaamste mens van Ommel. We gaon naw terug op de kèerk an, zi Dorus-oom. "As ie er mer nie in gi, zi Pirke zacht-jes, want dan blief ik aachter". Kie zönne praot ha Pirke naw al-tijd. In di huiske wönt onze klompenmaker Hanneske Reinders. En daor Driek Berkvens. En den enigste boer an dizze kant is Cis van Heugten. En hier in 't auw klooster woont de fam. van Bussel en Bert Berkvens (Peeren Bert). We zallen de kèerk de volgende keer wel us bekieken, zi Dorus-oom en we gaon langs Willem van Horssen "de Kleus" in. Dan zijn we hier bij 't café van Willem van Horssen en Beth van Bussel, ze hebben ôk nog 'n bakkerij en Beth hi ne èerhandel, ze halt ze wijd en zijd op en ze verkupt ze tot in Duitsland toe. Mer ik stel veur, dè we daor de volgende keer bijin kommen, want ge kaant er ôk nog gezellig buurten. Naw gaon we nao Hanne van Lierop 'n hortje beugelen en afpraoten wanneer we wir gon. Bij hanne van Lierop troffen ze het goe, want daor zaten Hannes Eijsbouts en Willem van Horssen, twee Ommelse kasteleins, die um de beurt trakteeerde. Dorus-oom en Hanne blèeven nie aachter, en Pirke gaf 't één, um dè de kunningin verjaorde. "Oranje Boven", riep ie, lieve de Wilhelmin, Santé !. Driek vond het zinnen tijd worren um op Aasten af te doew, mer wô irst van Dorus-oom weten, wanneer ze wer terug konden kommen. Dè makt mij niks uit, zi tie, ik heb den tijd an min eigen !. Dan zal het wel eind oktober worren, zi Driek, want we moeten irst zèurigge, dè we de serdèl en de spurrie er in hebben, de erpel eruit en as we de klot dan drèùg in de schop hebben, kom ik het afpraoten. Akkoord zi Dorus-oom.

Wordt vervolgd

Verslag van de excursie naar Breda

Van de Plattevonder naar Breeder Ae

Op verzoek van onze oud-voorzitter wil ik graag mijn deel leveren aan de invulling van deze uitgave van “De Vonder”.

Op zaterdag 19 juni zijn we met ruim 66 geïnteresseerden vanaf Someren-eind naar Breda getogen om deze stad te gaan bewonderen. En bewonderenswaardig is zij.

Ondanks dat wij al vaker in de binnenstad van Breda zijn geweest was dit bezoek toch wel heel bijzonder. Na de koffie met gebak werd onze club in groepen gesplitst en toevertrouwd aan een aantal gidsen die natuurlijk alles van Breda af weten.

Het zou te ver voeren om het hele verhaal te gaan weerleggen zoals de gids ons dat heeft verteld. Bovendien zou het niet eerlijk zijn ten opzichte van de andere groepen die van hun gids misschien een enigszins andere uitleg hebben gekregen en zich daarvoor benadeeld zouden voelen. Ik beperk me dan ook tot enkele kleine wetenswaardigheden. Wij hadden in elk geval de beste gids. Dit stond al bijna bij voorbaat vast. De mevrouw, een gewezen schooljuffrouw, stelde zich voor en enkelen uit onze groep deden dat uiteraard ook. Even ging het er op lijken dat wij de gids[en] leverden en mevrouw mocht toehoren. Na enige uitleg over en weer vond zij het aardig om inmiddels te weten dat Someren bij Asten ligt en Eindhoven en Venlo respectievelijk vanuit het westen en oosten gezien als een soort voorstad dienst doen.

Al snel ontdekte onze gids te maken te hebben met een zeer geïnt-

teresseerde groep en ze deed dan ook haar uiterste best om op een zeer enthousiaste en gedreven wijze de wetenswaardigheden van de stad en haar omgeving naar ons over te brengen.

Een opgezette “vliegende non” was het eerste van de vele prachtige beelden die de binnenstad van Breda rijk is. Het grote monument van de Baronie van Breda waar alle daartoe behorende plaatsen met naam en wapenschild op vertegenwoordigd zijn herinnert aan het feit dat vele grootheden uit het geslacht van Oranje Nassau aan Breda hun herkomst te danken hebben. Getuige een van de opschriften; “UIT DEN BREDASCHEN TAK VAN HET EDELE HVIS VAN NASSAV ONTSPROOT NEERLANDS ROEMRVCHTIG VORSTENGESLACHT”

Velen van hen staan dan ook met de benodigde jaartallen op het monument vermeld. Men ontkomt er niet aan om het fototoestel ter hand te nemen en rondom opnames hiervan te maken. Eén kolom geschiedenis op zich. Dit geldt even-

eens voor de grote O.L.Vrouwekerk met haar elegante toren die hoog boven de stad prijkt en zo de aandacht trekt. Met zijn 97.07 meter is hij de op een na hoogste toren van Nederland. De kerk is een laat gotische met steen overwelfde basilica, gebouwd in de 14^e en 15^e eeuw.

De sterke verbondenheid tussen deze kerk en de Nassaus is al zichtbaar aan de buitenkant. Echter, het binnenste van deze kerk toont dit nog veel meer. Dat de kerk door de eeuwen heen heel wat heeft meegemaakt is o.a. te zien aan de onthoofde beelden die de Beeldenstorm midden 16^e eeuw niet konden weerstaan. Zelfs een zeug met biggen in houtsnijwerk moest het ontgelden, evenals vele wandschilderingen, die verdwenen onder stucwerk, waarvan enkele kleine delen weer zijn opgehaald. Sporen en restanten van de altaren

in de zijbeuken, welke waren toegewijd aan de vele gilden die Breda eens rijk was, wekken de indruk dat het interieur van deze kerk ooit pracht en praal heeft uitgestraald.

Opvallend is het grafmonument in de “Prinsenkapel” van graaf Engelbrecht van Nassau met zijn gemalin. Helemaal gebeeldhouwd uit marmer. Engelbrecht had blijkbaar een nog al druk bestaan, ook buiten zijn huwelijk. Hij zou zijn gestorven aan syfilis. Is aan te nemen, hij zag er dan ook beslist niet best uit.

Evenmin als de gemummificeerde kat die tijdens bouwwerkzaamheden na eeuwen tussen het metselwerk is gevonden en nu rust in een vitrine. Dit heeft

waarschijnlijk geleid tot groot leedvermaak van de Heilige Gertrudus, als beeld [met muis] te zien in deze kerk, die op wonderbaarlijke wijze in staat bleek om, als een soort rattenvanger van Hamelen, tijdens een muizen-

plaag, alle muizen de stad uit te loodsen en ze te laten verdrinken in de Mark. De Mark is een van de twee riviertjes die langs en door de stad stromen. De ander heet Weerij of de Aa, waaraan naar men zegt Breda haar naam te danken heeft. In aanvang was Breda namelijk gevestigd op de plaats waar de Aa breder werd. “Breeder Ae”.

Breda is ontstaan als dorp in de 13^e eeuw, nabij een toen reeds bestaande burcht. Onder invloed van enkele adellijke families is de stad uitgegroeid tot de bakermat van de Oranje-Nassaus. Hierdoor heeft Breda ook bekendheid verworven bij diverse Europese vorstenhuizen.

Door het geslacht van Polanen is de eerste aanzet gegeven tot krachtige groei van de stad.

De stad heeft vele malen en op velerlei wijzen van bestuur gewisseld. Beroemd is de inname in 1590 met het bekende “turfschip”. Ook is vrijwel de gehele binnenstad in 1534 verwoest door brand, om na een kwart eeuw weer te herrijzen.

Een bijzondere bezienswaardigheid is het begijnhof, waar in vroeger tijden jongedames die zich geroepen voelden om hun leven niet te willen slijten met een man, onderdak konden krijgen in kleine huisjes, om daar een “rein en braaf” leven te leiden en hulpbehoevenden in de stad de nodige bijstand te bieden. Dit al-

les natuurlijk onder het genot van rust en gebed. Hiertoe kregen zij een extra mogelijkheid doordat de regering, m.n. het ministerie van Eredienst in samenwerking met dat van Waterstaat, voor de begijnen een zgn. Waterstaatkerk bouwde. Deze is nog intact. Ook de huisjes worden nu nog bewoond al kan men zich afvragen of de dames die er nu wonen dit met dezelfde intentie doen als de begijntjes. Rustig is het er in elk geval wel en de mooie bronzen beelden in “d’n hof” zijn de stille getuigen van hoe het eens geweest moet zijn.

Natuurlijk hoort bij een rondwandeling een bezoek aan het oude kasteel, de KMA. De plaats waar nog altijd cadetten in het leger worden opgeleid tot officieren. De plaats ook waar nog discipline en tucht heersen. Dit was reeds te merken bij onze aankomst. “Nauwkeurig”, zoals dat een militaire instelling betaamt werden

onze paspoorten c.q. ID bewijzen op nummer gecontroleerd alvorens wij het grote terrein met zijn vele uitgebreide complexen mochten betreden. Onze gids vertelde ons dat zij de opdracht had om ons mee te delen dat fotograferen in en om de gebouwen niet mocht. Een reden te meer om hier als de mogelijkheid er zich toe aandienende “handig gebruik” van te maken. Zo zijn er ongetwijfeld nogal wat plaatjes, zij het per ongeluk, in diverse digitaaltes terecht gekomen.

Het kasteel, de reeds bestaande burcht, is door de eeuwen heen flink uitgebreid tot een renaissancepaleis. Dit is hoofdzakelijk tot stand gekomen onder Hendrik III van Nassau. Er werd geleefd, beleefd, gezegevierd en het onderspit gedolven.

Er werd geschiedenis geschreven. En als de muren eens zouden kunnen praten.....

Althans, zo zegt men. Aan een van deze muren in m.n. de Nassauzaal hangt het Wilhelmus, geschreven in prachtig kalligrafie, een opname meer dan waard. Evenals de muurgrote portretten van diverse Oranjes.

De KMA is in het kasteel gevestigd sinds 1828 en velen hebben er de eer gekend om zonder hulpmiddelen vanaf de grond hun

naam te mogen kerven in de stenen van de hoge doorgangspoort wanneer zij hun officiersbrevet hadden behaald. Ongetwijfeld zullen hiertussen ook Astense en Somerense namen prijken.

Aan het slot van de rondleiding was de sierlijke toren vanuit de kasteeltuin nog eens te zien. Dus nog maar weer eens een plaatje schieten. Onze gids nam ons mee naar het Huis van Brecht, het oudste omstreeks 1534 gebouwde huis in Breda. Zij schonk aandacht aan de herkomst van de naam “Het Spanjaardsgat”, over een pijnlijke kwestie betreffende het Huis van Brecht en over het waarom van de titel “van Oranje”. In dit huis werden vorstelijke

maaltijden opgediend, listen ten uitvoer gebracht, er werd gecapituleerd en vrede getekend.

Door ons werd op deze plaats onze zeer gewaardeerde gids bedankt met stichtende en strelende woorden door Jan Heyligers en tegelijk vernamen wij de uitslag van de wedstrijd Japan – Nederland welke met 1-0 [hoe kan het anders] in het voordeel van Oranje werd beslist. Bij nader inzien hebben we aan deze wedstrijd niet veel gemist.

Het loonde in elk geval wel de moeite om in een mooi café aan de rand van het centrum, hetgeen in tegenstelling tot de vele andere kroegen niet onderging in het oranje, met z'n allen nog even de omzet mee te helpen verhogen terwijl de dames onder ons via de tv genoten van de sluiting van het huwelijk tussen de Zweedse prinses Victoria en sportschoolhouder Daniel.

Op de afgesproken tijd vertrok de bus weer naar “de Plattevonder” alwaar we konden gaan genieten van het diner wat daar voor ons geregeld was. En zoals gewend, het was weer goed.

Via deze weg wil ik namens allen Marijke en Louis nogmaals bedanken voor de voortreffelijke wijze waarop zij dit uitstapje voor ons geregeld hebben.

Hopelijk is dit schrijven voor degenen die zijn mee geweest een stukje herinnering aan deze zeer mooie dag en voor hen die thuis bleven misschien een reden te meer om eens te overwegen bij een volgende gelegenheid ook mee op te stappen.

Piet van Velthoven.

PS.

Breda is verkozen tot “De Beste Binnenstad”

Deze titel draagt zij tot en met 2011.

Bezoek van de basisscholen aan het Heemhuis

In de afgelopen maanden hebben de leerlingen uit groep 8 van een aantal basisscholen uit Asten en Someren hun inmiddels traditionele bezoek gebracht aan De Vonder. Gedurende 4 keer 20 minuten (plus pauze met verfrissing) werden de leerlingen rondgeleid door 4 verschillende ruimtes van de heemkundekring De Vonder. Hobbyisten van De Vonder lieten de leerlingen zien, horen en ervaren welke schatten er te ontdekken zijn.

In ruimte **1** van het heemhuis werd van gedachten gewisseld over wat er zoal onder heemkunde verstaan kan worden. Slimmeriken ontdekten al snel de overeenkomst tussen het Oudnederlandse **heem**, het Engelse **home** en het Duitse **Heim**.

In ruimte **2** van het heemhuis, werd getoond hoeveel boeken en tijdschriften in het heemhuis aanwezig zijn en op donderdagavond ingezien kunnen worden. Dat alles gaat over onze eigen omgeving(=heem). In plaats van Karel de Grote, Karel de Vijfde en Napoleon leerden zij hier over hun eigen familiegeschiedenis door het begin te maken met een stamboom(=heem).

In ruimte **3**, de heemkamer, konden de leerlingen met eigen ogen zien wat men vroeger al dacht, namelijk dat alle stoffen opgebouwd waren uit de 4 elementen. **Vuur** (warm en droog), **lucht** (warm en vochtig), **water** (koud en vochtig), **aarde** (koud en droog). De platte buis- kachel, de oude brandweerwagen en de gestoken turf fungeerden als stille getuigen. In ruimte **4**, het archeologiehuis, zijn schatten ten toon gesteld die Someren op de archeologische kaart hebben gezet. Bewoning van onze regio, ook al vòòr Christus, valt vrij nauwkeurig te reconstrueren aan de hand van gevonden, opgegraven, vaak gave, voorwerpen.

Deskundigen van de universiteit en liefhebbers uit onze regio hebben -eendrachtig samenwerkend- deze vondsten aan het licht gebracht en zelfs in Wikipedia doen verschijnen.

Logisch toch?

Leerlingen kijken anders tegen de dingen aan dan hun explicateurs in de diverse ruimtes.

Ad ruimte 1: Met de bezoekende leerlingen besprak ik enkele veranderingen in de loop van de afgelopen halve eeuw. Heem werd huis of thuis, vonder werd brug, vlonder werd pallet, Kees werd Kevin. Ik wilde aansturen op de verschillen in aanspreektitel tussen vroeger en nu en zei: "jullie zeggen nu "Jan en jij" tegen mij, zou ik dat -toen ik zo oud was als jullie nu- ook gezegd hebben tegen een man van 70?" "Nee, Jantje wat dachte gij" zei Kevin ad rem.

Ad ruimte 2: Bij het vertellen over de opzet van een stamboom gebruikte Ton een oude geboorteakte uit 1835. Daarin heeft de vader het beroep "kramer". Toen Ton hen vroeg wat dat was zei er een: "schaatser".

Ad ruimte 3: Bij de uitleg aangaande de indeling van de Heemkamer komen de 4 elementen van het leven aan de orde. Op de vraag of iemand de meest belangrijke levenselementen kon benoemen kwam het antwoord: "een mobieltje". Piet heeft daarop geantwoord dat de mensen uit de oudheid hiermee ontzettend gediend zouden zijn geweest, ware het dat er dan minstens 2 van moesten zijn.

Ad ruimte 4: Een terloopse, niet zo logische, vraag. "In de buurt van Lierop is eigenlijk alleen maar iets archeologisch gevonden bij de rode kruisbungalow. Komt dat omdat de rest in Lierop *kauwe grond* is?"

*Namens de rondleiders,
Jan Heyligers, juni 2010*

VRIENDEN VAN HEEMKUNDEKRING DE VONDER

Acfis Business Centrum, Ter Hofstadlaan 75, Someren
Hr. en Mevr. van Acker, Hombroeckstraat 1, Asten
Hr. G. Berkers, Zonneweg 1, Someren
Hr. J. Brens en Mevr. P. v. Horssen, De Loo 4, Ommel
Electro Technisch Buro Willem Bos, Trasweg 5, Someren-Eind
Bouw-Timmerbedrijf Cortooms-Verberne, Molenakkers 5, Asten
Fysiotherapie Campanula (Theo Lankhorst), Floralaan 22, Asten
Gianotten Adviesburo, Witvrouwenbergweg 8h, Someren.
Wil Hoebergen, Belastingadviesgroep Asten, Julianastraat 2, Asten
Isobouw Systems BV, Kanaalstraat 107, Someren.
Van Kaam Netwerk Notarissen, Postbus 111, Someren
Notaris Kessels, Wilhelminastraat 30-32, Asten
Larco Conserven Someren BV, Industrielaan 10, Someren..
Leenen Someren Beheer BV, Dr. Einattenlaan 28, 5711AW Someren
Garage Linden, Ter Hofstadlaan 140, Someren.
Beheermij van der Loo, Markt 10, Asten. (Postbus 13, 5720 AA)
Smits Bouwbedrijf BV, Dorser 2, Someren
Frank van Stekelenburg Assurantiën, Hofstraat 25, Asten
E. B. Steyns, Winkelstraat 9, Lierop
Makelaardij Strijbosch, Hofstraat 24, Asten
Hr. en Mevr. de Wit, Spielheuvelplein 4, Someren
Hr. en Mevr. Wijnen, Spielheuvelstraat 41, Someren
Hr. en Mevr. v.d. Zanden, Jan v.d. Diesduncstraat 17, Asten

Dankzij de Vrienden en donaties van het Jan van der Loo Fonds,
Rabobank Peelland en ONA heeft de Heemkundekring interes-
sante projecten kunnen uitvoeren.

Vrienden van de Heemkundekring maken onze activiteiten mogelijk.
Hebt u interesse ? Info: bestuur Heemkundekring De Vonder (zie pag.2)